

JOG TUDOMÁNYI KÖZLÖNY

ALAPÍTVÁ: 1866

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI BIZOTTSÁGÁNAK FOLYÓIRATA

TANULMÁNY

SÁNDOR ISTVÁN

A vagyonkezelő alapítvány
nemzetközi összehasonlításban

3

SCHMIDT RICHÁRD

Variációk egy témára
– Aszimmetrikus fórumválasztás
a nemzetközi joggyakorlatban

12

METZINGER PÉTER

Per helyett pénzfeldobás
– Kis jogi kvantummechanika

25

HERKE CSONGOR

Az önvezető autók bevezetésének
erkölcsi-etikai és büntető eljárásjogi
kérdései

33

SZEMLE-VITA

FÁZSI LÁSZLÓ

A bizonyítás bizonytalansága
a büntetőeljárásban

41

JOGIRODALOM-JOGÉLET

PRUGBERGER TAMÁS

Akiért a harang szól
– In memoriam Bragyova András
(1950–2020)

47

„Készséggel sorakozunk mindig azokhoz, kik a jogtudomány fejlődésében a közjólétet látják felhívni. Készséggel szentelünk e lapon minden sort, munkásságunkban minden erőt az új lángra szított oltárnak, mely fölött a jog istensége áll.”

Ökröss Bálint: A szerkesztő előszava
Jogtudományi Közlöny
Pest, Januarius 2. 1866. évfolyam, 2. old.

JURISPRUDENTIAL BULLETIN / RECHTSWISSENSCHAFTLICHE MITTEILUNGEN

CONTENTS / INHALT

Studies / Abhandlungen

ISTVÁN SÁNDOR: The Asset Management Foundation in International Comparison / Die Treuhänder Stiftung im internationalen Vergleich	3
RICHARD SCHMIDT: Variations on a Theme – Asymmetric Forum Selection in International Practice / Variationen über ein Thema – Asymmetrische Forumwahl in der internationalen Rechtspraxis	12
PÉTER METZINGER: Toss-up Instead of Lawsuits – Some Legal Quantum Mechanics / Loswurf statt der Rechtsstreitigkeiten – Einige Gedanken über juristische Quantenmechanik	25
CSONGOR HERKE: Moral and Criminal Procedural Questions on Use of Self-Driving Vehicles / Moralische und strafprozessuale Fragen zum Einsatz selbstfahrender Fahrzeuge	33

Review and Discussion / Rundschau und Diskussion

LÁSZLÓ FÁZSI: Uncertainty in the Regulation of the Taking of Evidence in Criminal Proceedings / Unsicherheit in der Regelung der Beweisaufnahme im Strafverfahren	40
--	----

Legal Life, Legal Literature / Rechtsliteratur – Rechtsleben

TAMÁS PRUGBERGER: In memoriam András Bragyova (1950–2020) / In memoriam András Bragyova (1950–2020)	46
---	----

A KIADVÁNY
A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEMIA
TÁMOGATÁSÁVAL KÉSZÜLT.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

Az MTA Állam- és Jogtudományi
Bizottságának folyóirata

A Szerkesztőbizottság vezetője:
Dr. Vörös Imre

A Szerkesztőbizottság tagjai:
Dr. Hamza Gábor, Dr. Lamm Vanda,
Dr. Veress Emőd

Főszerkesztő: Dr. Horváth M. Tamás

Szerkesztők: Dr. Bartha Ildikó,
Dr. Szeibert Orsolya, Dr. Udvary Sándor

A szerkesztőség címe: 1097 Budapest,
Tóth Kálmán u. 4.

A kéziratokra vonatkozó formai
követelményeket a
https://hvgorac.hu/Jogtudomanyi_Kozlony_oldal.html, az „Impresszum”
aloldalon elérhető „Szerkesztési
útmutató” tartalmazza.

Amennyiben szerzőnk valamelyik
egyetem állam- és jogtudományi karán
tevékenykedik, a Jogtudományi Közlöny
szerkesztősége csak az egyetem megje-
lölésével közli a szerző beosztását.
A kar, tanszék megjelölését csak abban
az esetben közöljük, ha nem jogtudo-
mányi karon tevékenykedő szerzőről van
szó. Igazgatási jellegű funkció (tanszék-
vezető, igazgató stb.) közlését a Szer-
kesztőbizottság ugyancsak mellőzi.
A publikálással kapcsolatos további
kérdések a
horvathmt.jogtudkoz@gmail.com
címeire küldhetők.

A Kiadó a lapban megjelenő
tanulmányok szerzőinek azonos
összegű honoráriumot fizet.

Kiadja a HVG-ORAC
Lap- és Könyvkiadó Kft.
hvgorac
Lap- és Könyvkiadó Kft.

Előfizetési díja a 2021. évre: 24 000 Ft.
Az egyes lapszámok külön is megvásá-
rolhatók 2000 Ft/szám áron.

Nyomdai munkálatok: Multiszolg Bt.

HU ISSN 0021-7166

– A Jogtudományi Közlönyben 2000
és 2019 között megjelent írások
teljes szöveggel, online kutathatók
a Jogkódexen. Részletek:
hvgorac.hu/jogkodex
– Szeretné a Kiadó valamennyi
jogi szaklapját a nyomtatott
megjelenéssel egyidejűleg
a számítógépén olvasni? Részletek:
hvgorac.hu/szaccikk

Jogkódex

Internetes jogi tudástár

Tanulmány

Metzinger Péter, ügyvéd, egyetemi docens, Budapesti Corvinus Egyetem (Budapest)

Per helyett pénzfeldobás

Kis jogi kvantummechanika

A (polgári anyagi) jog (egyik) posztulátuma, hogy a társadalmi valóság (és csak egy bizonyos valóság) létezik, a polgári per jog posztulátuma pedig, hogy e valóság a perben – valamilyen módon – prezentálható és szükség szerint bizonyítandó. A jog történetében ugyan visszatérően bukkannak fel rendkívül bonyolult, nehezen eldönthető ügyek, és a releváns tények bizonyításának gyakorlati lehetetlensége is időről időre jelentkezik, de magának a tényállásnak (a valóságnak) az önazonossága sosem képezte vita tárgyát. A jogviszonyok makroszkopikus (társadalmi) jelenségek, így a jognak az eredetileg a szubatomi világ jelenségeit leíró kvantummechanikával elvileg nem kell foglalkoznia. A jog működése nem is veszi figyelembe a kvantummechanika azon tételét, mely szerint egymást kizáró valóságok egyszerre is fennállhatnak; pedig olykor szükség lenne erre, mert a jogi szabályozás tárgyát képező makroszkopikus világ sem feltétlenül önazonos ugyanezen jogi szabályozás szempontjai szerint. A tényállás jogi önazonosságának hiánya ugyanakkor megoldhatatlan feladat elé állítja az anyagi jogot, és megfosztja értelmétől a per jogot.

Tárgyszavak: közraktári jegy jogi jellege, értékpapír, dologi v. kötelmi igény

I. Problémafelvetés

A Quaestor-botrányt,¹ illetve a fiktív dematerializált értékpapírok² jogi problematikáját stilizálva tegyük fel, hogy a közraktár átvesz tíz termelőtől egyenként 10 tonna – azonos fajú – kukoricát közraktározásra, ezt az összesen 100 tonna árut (és csak ezt) ömlesztve tárolja a 2-es silójában,³ és kibocsátja a termelőknek a vonatkozó értékpapírokat: tíz közraktári jegyet, egyenként 10 tonna kukoricáról. A 2-es siló tárolókapacitása legyen 200 tonna.

A közraktári jegyek mint értékpapírok a jogosultak külön tulajdonába kerülnek, és nem jön létre közös tulajdon a letett áru felett sem, mert a közraktározásról szóló 1996. évi XLVIII. törvény (a továbbiakban: Krakt.) 14. § (2) bekezdése alapján – a közraktári jegy kibocsátása miatt – nem alkalmazandó a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.) letéti szabályozása, így a Ptk. 6:366. § (1) bekezdésének gyűjtő letétre és közös tulajdonra vonatkozó rendelkezése sem. A 100 tonna kukorica egyébként minden további nélkül újra tíz részre osztható, tehát a fizikai egyesülés ellenére nem alkalmazható a Ptk. 5:66. § közös tulajdonra vonat-

kozó rendelkezése sem. A Ptk. szerinti gyűjtő letétben és az ömlesztett közraktározásban közös, hogy a letévő, illetve a közraktári jegy jogosultja nem követelheti a letéteményestől, a közraktártól, hogy azt a konkrét árut adja ki neki, amit annak idején letett, hanem csak azt, hogy olyan és annyi árut adjon ki neki, amelyet és amilyen mennyiségben annak idején beraktározott.⁴

Tegyük fel aztán, hogy az így beraktározott 100 tonna kukoricából „eltűnik” 50 tonna (az eltűnés oka legyen közömbös, mindegy, hogy azt harmadik személyek lopják el, vagy a közraktár vezetősége sikkaszt, netán felfalják az egerek). Mivel a letett áru *de iure* homogén (vagyis közömbös, hogy szakértői vizsgálattal esetleg megállapítható-e, hogy a 2-es silóban található egyes kukorica-szemek *de facto* melyik termelő földjéről származnak), az abban keletkezett hiány is homogén, tehát *de iure* eldönthetetlen (de nem azért, mert lehetetlen, hanem azért, mert tilos), hogy konkrétan kinek az áruja tűnt el – a közraktári jegyek jogosultjai közötti megkülönböztetés tehát ebből a szempontból kizárt. Ha a hiány kialakulása után valamelyik közraktári jegy jogosultja kiadni kéri a neki járó 10 tonna árut, a közraktár azt köteles neki kiadni, és nem kell figyelemmel lennie (nem lehet figyelemmel) a 2-es silóba beraktározott többi tulajdonosra, nem alkalmazandó a Ptk. 6:366. § (2) bekezdése sem.

A közraktározások alapján tíz jogviszony jön létre, melyek egyik oldalán a közraktár, a másik oldalán pedig az egyes letevők (illetve a letétekről kibocsátott közraktári jegyek jogosultjai) állnak; *a priori* e tíz jogviszony egymástól teljesen független.

1 A közismert ügy jogi szakirodalmi feldolgozottsága még hiányzik. Az ügyről újságírói szemmel lásd: KASNYIK MÁRTON: *A Quaestor-ügy*. Budapest, Athenaeum, 2017.

2 A fiktív értékpapírokra vonatkozó bírói gyakorlatból lásd például BH 2018. 21., a jogirodalomból pedig: METZINGER PÉTER: *A Semiotic Analysis of Hungarian Securities Law (Fictitious Dematerialized Bonds)*. In: Magyar Kereskedelmi Jogi Évkönyv (szerk. CSEHI ZOLTÁN). Budapest, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, 2019. 11–25.

3 Az ömlesztett tárolásra a közraktározásról szóló 1996. évi XLVIII. törvény 16. § (3) bek. b) pontja kifejezetten lehetőséget biztosít.

4 Ptk. 6:366. § (1) bek., Krakt. 16. § (4) bek.

Tegyük fel továbbá, hogy az 50 tonnás hiány keletkezésé-
se után a 2-es silóba újabb betárolásokra is sor kerül 10
tonnás tételekben, és onnan árut is kiad a közraktár a
közraktári jegyek jogosultjainak 10 tonnás tételekben.
Az egyszerűség kedvéért feltételezzük, hogy a 2-es siló-
ban a hiány mennyisége állandó marad, tehát mindig 50
tonnával kevesebb áru van ott, mint amennyire közraktá-
ri jegy forgalomban van. A közraktár szerencséjére sosem
fordul elő, hogy ne lenne a 2-es silóban annyi áru, ameny-
nyit az áruért éppen jelentkező valamely jogosultnak ki
kell adni. Tételezzük fel azt is, hogy az érintett közraktári
jegyek száma konstans.

A vázolt szituáció nem keverendő össze a kereskedelmi
bankok pénzmultiplikátor funkciójával. A bank ugyanis
az egyik ügyfele által nála elhelyezett pénzt (vagyis an-
nak jó részét, a kötelező tartalékrátá függvényében) min-
den további nélkül oda tudja adni kölcsönként valaki
másnak, mert a bankban elhelyezett pénz felett az ügyfél-
nek eleve nem tulajdoni, hanem csak kötelmi igénye áll
fenn (a bank a bankszámlán le nem kötött összeget látra
szóló ügyfélkövetelésnek kezeli). Tehát önmagában az-
al nincs semmilyen jogi probléma, hogy a bank aktuáli-
san nem rendelkezik annyi készpénzzel, mint amennyit
tőle az ügyfelei követelhetnek. A közraktár azonban nem
bank, a letevők nem készpénzt bíznak rá, hanem ingó dol-
got, ami felett a tulajdonjogukat megtartják; míg a szám-
lára befizetett pénz tulajdonjoga átszáll a bankra, addig a
közraktárban elhelyezett áru nem kerül át a közraktár tu-
lajdonába,⁵ nincs szó a Ptk. 6:367. § szerinti rendhagyó
letétről sem. A bankrendszer működését általában nem
zavarja, hogy a bankoknál nincs meg az ügyfelek összes
pénze, ezzel szemben a letéti rendszerek – amelyek funk-
ciója ingó dolgok (értékpapírok) megőrzése – nem a hi-
ányra vannak kalibrálva, jóllehet sokáig működhetnek,
ha a hiányra nem derül fény.⁶

A probléma jogi lényege, hogy ezen 50 tonnás hiány
miként hat ki az egyes közraktári jegyek jogosultjai és a
közraktár közötti – egymástól elkülönült – jogviszo-
nyokra? A válasz során különös figyelemmel kell lenni
arra a tényre, hogy ha bármelyik közraktári jegy jogosult-
ja kéri kiadni az őt megillető 10 tonna árut a közraktártól,
akkor az annak eleget fog tudni tenni, de ha mindenki
kéri a kukoricája kiadását, akkor az részben meg fog hiú-
sulni (zárjuk ki azt a lehetőséget, hogy a közraktár kuko-
rica vásárlásával pótolja a hiányzó árut).

Hogy a dogmatikai problematikát egész mélységében
feltárhassuk, példánkat tovább színezzük: tegyük fel,
hogy a közraktár – miután eltűnt az 50 tonna kukorica,
de amikor még erről a jogosultak nem tudnak – megvásá-
rolja (magához váltja) piaci áron az egyik közraktári je-

gyet, s ily módon már 10 tonnával kevesebb kukoricával
tartozik a maradék közraktári jegyek jogosultjainak a
2-es silóból. Majd nemsokára a közraktár felszámolás alá
kerül, a felszámolója konstatálja az áruhiányt és azt, hogy
a Közraktár vagyona a hitelezői igényeket – ezen belül az
áruhiány miatti igényeket – nem fedezi. A felszámoló ter-
mészetesen azt is észleli, hogy a felszámolás elrendelése
előtt nem sokkal a közraktár kifizetést teljesített az egyik
közraktári jegy jogosultjának, az ő közraktári jegyét meg-
vásárolta, aki így hozzájutott az őt megillető 10 tonna ku-
korica teljes piaci értékéhez. Kérdésként merül fel így az
is, hogy a felszámoló (vagy valamelyik hitelező) megtá-
madhatja-e a csődeljárásról és a felszámolási eljárásról
szóló 1991. évi XLIX. törvény (a továbbiakban: Csődtv.)
40. § (1) bekezdésének c) pontja⁷ vagy a (2) bekezdése⁸
alapján a közraktár és az ominózus közraktári jegy joga-
sultja közötti ügyletet (a kifizetést) azon az alapon, hogy
azzal ez a jogosult a többi hitelezőhöz képest előnyhöz ju-
tott, hiszen 100 %-os megtérüléssel, ergo veszteség nél-
kül tudta zárni a közraktárral fennálló pozícióját, míg a
lelepleződött hiány miatt erre a többi jogosultnak esélye
sincs. E megtámadás *sine qua non* feltétele, hogy a kifizé-
tésben részesülő közraktári jegy jogosultja az ügyletkötés
(kifizetés) időpontjában a közraktár hitelezőjének mi-
nősüljön.

II.

Dologi jog vagy kötelmi igény

A közraktári jeggyel (árujeggyel) rendelkező személy jo-
gosult egyebek mellett a letett áru birtokának kiadását
követelni a közraktártól,⁹ és jogosult az áruval rendelke-
zni is.¹⁰ A közraktári jegy jogosultjának tehát alapvetően
dologi joga áll fenn a beraktározott árun, és így dologi
igényei vannak a közraktárral szemben is.

7 „A felszámolást elrendelő végzés közzétételének időpontjától számí-
tott 1 éves jogvesztő határidőn belül a hitelező – vagy az adós nevében
a felszámoló – a bíróság [6. § (1) bekezdés] előtt keresettel megtámad-
hatja az adósnak
[...]

c) a felszámolási eljárás lefolytatására irányuló kérelem bíróságra tör-
ténő beérkezése napját megelőző kilencven napon belül és azt követő-
en kötött szerződését vagy más jognyilatkozatát, ha annak tárgya egy
hitelező előnyben részesítése, különösen egy fennálló szerződésnek a hi-
telező javára történő módosítása vagy biztosítékkal nem rendelkező
hitelező számára biztosíték nyújtása.”

8 „A felszámoló az adós nevében az (1) bekezdés szerinti határidőn belül
visszakövetelheti az adós által a felszámolási eljárás lefolytatására írá-
nyuló kérelem bíróságra történő beérkezése napját megelőző hatvan
napon belül és azt követően nyújtott szolgáltatást, ha annak eredmé-
nye egy hitelező előnyben részesítése és a szolgáltatás nem minősül a ren-
des gazdálkodás körébe tartozó szolgáltatásnak. Hitelező előnyben ré-
szesítésének minősül különösen valamely tartozás esedékesség előtti
kiegyenlítése.”

9 Krakt. 25. § (1) bek.

10 Krakt. 26. § (1) bek.

5 BH 1997. 244. III.: A közraktárba elhelyezett áru nem kerül a közrak-
tár tulajdonába, csak birtokába.

6 Erre a „legjobb” példa a közelmúltból szintén a Quaestor-botrány.

Tanulmány

Ha a közraktár a beraktározott árut nem tudja kiadni a közraktári jegy jogosultjának, akkor vele szemben kártérítési felelősséggel tartozik,¹¹ mely felelősség mértéke gyakorlatilag a hiányzó áru értékében határozható meg.¹² A hiányzó áru kapcsán tehát a közraktári jegy jogosultjának a dologi joga kötelmi (kártérítési) igényné alakul át.

A dologi jog kötelmi igényné történő átalakulása nem függ attól, hogy a jogosult tud-e arról, hogy hiányzik az áruja vagy sem. Az áru feletti tulajdonjog nem akkor szűnik meg, amikor a közraktári jegy jogosultja tudomást szerez a hiányról, hanem akkor, amikor az áru – mint a tulajdonjog tárgya – elvész (és az is a tanulmány tárgyán kívül esik, hogy az eltűnt áru lenyomozható-e, és a birtoka esetleg visszaszerezhető). Ezt nem befolyásolja, hogy a közraktári jegy mint értékpapír feletti tulajdonjog az áruhiánytól függetlenül megmarad, és azzal sem foglalkozunk, hogy az áruhiány kihathat-e a vonatkozó közraktári jegyek forgatására (alapvetően nem). A Ptk. 6:532. § szerint a kártérítési igény akkor válik esedékessé, amikor a kár bekövetkezik, nem pedig akkor, amikor a kárról a károsult tudomást szerez; a károsult tudomásszerzésének az elévülés szempontjából lehet jelentősége (de most ez is közömbös).

A bírói gyakorlat szerint a tény valamely ténylegesen bekövetkezett esemény vagy fennálló állapot.¹³ Egy adott közraktári jegy jogosultjának tehát – az arisztotelészi logika¹⁴ és a dogmatika szerint egyaránt – *vagy* dologi igénye van az áru iránt, *vagy* kötelmi (kártérítési) igénye áll fenn a hiány miatt, és ezen igények kölcsönösen kizárják egymást: amíg van tulajdonjog, addig nincs kötelmi igény, amikor pedig már kötelmi igény van, akkor nincs többé tulajdonjog.

III. Az idő

Az a kérdés, hogy iskolapéldánkban az áruhiány miként hat ki az egyes közraktári jegyek jogosultjaira, elsősorban az időben értelmezendő: mikor hat ki rájuk? A konkrét jogi hatás az időben – egyéb eseményektől függően – ugyanis változik. Ha akármelyik öt közraktári jegy jogosultja kéri kiadni az áruját, akkor a közraktár mindegyi-

küknek ki tudja azt adni, tehát e jogosultak dologi jogai nem sérülnek, kötelmi igényük nem keletkezik, míg a másik öt közraktári jegy jogosultjának az áru feletti dologi jogai teljes mértékben elenyésznek, és teljes egészében kötelmi igényné alakulnak át. A hiány végső soron tehát nem egyformán érinti a közraktári jegy jogosultjait, mert ötöt közülük egyáltalán nem érint, míg ötöt teljes mértékben. A különbségtétel pedig attól függ, hogy melyik jogosult mikor lép fel az áruja kiadása végett a többi jogosulthoz képest, előttük vagy utánuk.

Amíg azonban egyik közraktári jegy jogosultja sem kéri az áru kiadását, addig bármelyikük teljes mértékben gyakorolhatja az áru feletti rendelkezési jogát, mégpedig nem csak közvetve, a közraktári jegy forgatásával, hanem közvetlenül is, az áru kiszolgáltatásának követelésével, és egyikük sem fog – nem is jogosult – kötelmi igényvel fellépni a közraktárral szemben, vagyis ez esetben a hiány ugyanúgy nem érinti a közraktári jegyek egyik jogosultját sem. Ha viszont (amíg) a hiány nem hat ki egyik jogviszonyra sem, akkor (addig) az jogilag nem is releváns; az a tény (itt a hiány), ami nem hat ki a felek jogviszonyaira, nem tekinthető e felek vonatkozásában polgári jogi ténynek.¹⁵ Ha és amíg a közraktár az áruért jelentkező közraktári jegy jogosultjának ki tudja adni az öt megillető árumennyiséget, addig e jogosult nyilván nem léphet fel kötelmi igényvel a szerződés szerűen teljesítő közraktárral szemben.

A Ptk. 5:66. §-a a közraktározás intézményére figyelemmel nem értelmezhető úgy, hogy a hiány kialakulása után a fennmaradó árumennyiségen azonnal közös tulajdon jön létre a 2-es silóban raktározott áruval érintett jogosultak között, a hiány vonatkozásában pedig arányosan kötelmi igények keletkeznek, mondván, hogy az eredetileg egyesült 100 tonna már nem választható szét, mert nincs meg. Az elkülönült közraktári jegyek, mint értékpapírok ugyanis a hiány miatt nem válnak érvénytelenné, a különböző közraktári jegyek nem testesíthetnek meg közös tulajdont és nem is utalnak közös tulajdonra. Továbbá a hiány nem zárja ki, hogy az áruját idejekorán kiadni kérő jogosult a teljes árumennyiségéhez jogszerűen hozzájusson, a hiánytól és a többi jogosult igényétől függetlenül.

Mivel sem a Krakt., sem a Ptk. nem alkalmazza a rangsor elvét sem a közraktározással, sem a letéttel kapcsolatban – szemben például az ingatlan-nyilvántartási joggal –, közömbös a közraktári jegyek kibocsátásának dátuma, sorszáma is, és vonatkozó jogszabályi rendelkezés híján sem a FIFO¹⁶ (miszerint előbb az előbb beszállított

11 A Krakt. 22. § (1) bek. szerint a közraktár csak akkor mentesül a felelősség alól, ha a kár (hiány) a közraktár tevékenységi körén kívül eső elháríthatatlan ok miatt következett be.

12 Lásd például BH 1996. 162. II.: Ha a közraktár az árut nem tudja kiszolgáltatni, a letett áru ellenértékét kárként tartozik megfizetni.

13 Lásd például BH 2019. 26. III.

14 Az arisztotelészi logika az alapja a Descartes-féle formális (szimbolikus) logikának is, de egy nem-arisztotelészi logika is használhat egyértelmű szimbolikus jelrendszert, ezért a továbbiakban is az arisztotelészi logika kifejezést fogjuk használni, ezzel hangsúlyozva, hogy a nem-arisztotelészi logikában (akár formális, akár nem) Arisztotelész ellentmondás-mentességi elve nem érvényesül.

15 Azzal persze, hogy a hiány a kialakulásával büntetőjogilag (lopás vagy sikkasztás) és közigazgatási jogilag (a Közraktárral szembeni közigazgatási jogi felelősség szempontjából) azonnal jogi tény lehet.

16 A FIFO a „first in, first out” kifejezésből ered.

áru tűnt el), sem a LIFO¹⁷ elv (miszerint előbb az utolsóként beraktározott áru veszett el) nem érvényesülhet.

Adott tehát a tény, hogy eltűnt a 100 tonna kukorica fele, és az sem lehet vitás, hogy ezért a közraktár jogilag felelős. Egyelőre mégsem lehet kijelenteni, hogy a közraktár valamely konkrét közraktári jegy jogosulttal szemben kártérítési felelősséggel tartozna, ez a tény addig nem polgári jogi tény, amíg a közraktár az egyes jogviszonyok alapján a teljesítésre képes.

IV.

Szuperpozíció (dologi jog és kötelmi jog)

Schrödinger egyszerre élő és holt macskája a kvantummechanika (idézőjel nélküli) megérthetlenségének szélesebb körben is ismert metaforája. A kvantummechanikában a szuperpozíció – leegyszerűsítve – azt jelenti, hogy adott, egymást kölcsönösen kizáró állapotokat egyszerre létezőnek tekintünk (mert léteznek is). Az ezt bemutató legfontosabb kísérlet az „*egyetlen elektron kétréses diffrakciója*”,¹⁸ amikor ugyanazon elektron egyszerre halad át két különböző, egymás melletti résen. A szuperpozícióra példaként hozhatjuk a dobozba zárt egyetlen elektront is, amely adott pillanatban adott valószínűséggel egy adott helyen tartózkodhat a dobozban; e lehetséges helyzeteket „egymásra helyezzük” (szuperpozícionáljuk) és egyszerre fennállónak tekintjük, vagyis az elektron egyszerre van az összes lehetséges helyen a dobozban (a kétréses kísérletben az elektron egyszerre megy át mindkét résen). Az elektron e lehetséges (valószínű) helyzeteit az ún. hullámfüggvény írja le. Amikor aztán megnézzük, hogy végül is hol van adott pillanatban az az elektron, e külső hatás (a megvizsgálás) miatt a hullámfüggvény „összeomlik”, mégpedig abban az egyetlen pontban, ahol a megfigyelt elektront éppen felleljük (az elektron hullámfüggvény szerinti összes lehetséges – potenciális – helyzete egyetlen pontra aktualizálódik). Amíg tehát nincs konkrét megfigyelés, az elektron egyszerre van a dobozon belül az összes lehetséges helyen (koherens szuperpozícióban van), de amikor megnézzük, akkor csak egyetlen pozíciót foglal el (dekoherencia lép fel). Az elméleti kísérletben Schrödinger macskája ezért egyszerre halott és élő, mindaddig, amíg meg nem nézzük azt a macskát.

Az arisztotelészi logika szerint mindez persze badarság, mert sérti az ellentmondás-mentesség elvét: lehetetlen, hogy egy és ugyanaz az állítmány egy és ugyanazon alanyhoz egyszerre és ugyanazon vonatkozásban hozzá

is tartozhassék, meg ne is.¹⁹ Az ellentmondás-mentesség és a harmadik kizárásának elvét másként megfogalmazva: vagy az a kijelentés igaz, hogy egy adott *A* tény fennáll, vagy az igaz, hogy ezen *A* tény nem áll fenn (tehát az *A* tény tagadása, ellentéte, a *nem A* vagy a *-A* az igaz). Ezzel szemben a fizikai Nobel-díjas Feynman éppen arra mutatott rá, hogy nem érti a kvantummechanikát az, aki azt hiszi, hogy érti. A kvantummechanika az emberi elme számára a természeténél fogva megérthetetlen, tehát jük hozzá.

Pontosan ez a helyzet a közraktár és a közraktári jegy jogosultjai között: addig, amíg nem észleljük a hiányt (vagyis amíg a közraktár képes természetben kiadni az árut a 2-es silóból az azért éppen jelentkező jogosultnak),²⁰ nem tudjuk, hogy e hiány melyik jogosultat sújtja (kinek a dologi igényét fordítja át kötelmi igénybe), és az egyes jogosultak dologi és kötelmi igényei koherens szuperpozícióban vannak: mindegyikük áru feletti tulajdonjoga teljes mértékben fennáll és (egyidejűleg!) meg is szűnt. A közraktárnak az egyes jogviszonyokra vonatkozó, egyedi teljesítőképességének a fennállásáig tehát egyik közraktári jegy jogosultja sem tekinthető károsultnak, és mégis bármelyikük annak tekinthető. A közraktári jegyek jogosultjainak a közraktárral fennálló egyes jogviszonyai (hogy azok alapján dologi vagy csak kötelmi igényük van-e) tehát a szuperpozíció állapotában vannak mindaddig, amíg az adott jogosult a neki járó 10 tonna áru kiadását nem kéri a közraktártól: csak ekkor derül ki, hogy az adott jogviszonyból eredő kötelezettségét a közraktár megszegte-e, és így az adott jogosult károsodott-e. Ekkor omlik össze e jogosult igényeinek a hullámfüggvénye, és jön létre dekoherencia – azaz determinálódik az igénye, kiderül, hogy a dologi igénye helyett már csak kötelmi igénye van-e.

V.

A közraktár felszámolása: homogén csoport

A Krakt. 38. § (1) bekezdése rögzíti az evidenciát, hogy a közraktárba letett áru nem tartozik a közraktár felszámolási vagyonába. A Krakt. 39. § (3) bekezdése azt is kimondja, hogy a közraktár felszámolása esetén az ellene a közraktári szerződésből eredő, kártérítés iránti követeléseket a Csódtv. 57. §-a (1) bekezdésének b) pontja szerint kell besorolni és kielégíteni, a közraktárral szemben fennálló

¹⁷ A LIFO a „last in, first out” kifejezés rövidítése.

¹⁸ Ennek emészthető leírását lásd például JOHN GRIBBIN: *Hat lehetetlen dolog. Meghökentő elképzelések a szubatomi világ rejtelméről*. Budapest, Akkord, 2019. 17-27. (ford. Both Előd).

¹⁹ ARISZTOTELÉSZ: *Metafizika*, 1005b. (ARISZTOTELÉSZ: *Metafizika*. Szeged, Lectum, 2002. 101., ford.: Halasy-Nagy József). Két ellentmondó állítás közül csak az egyik lehet igaz, lásd HALASY-NAGY JÓZSEF: *Az antik filozófia*. Szeged, Quintas, 2011. 205.

²⁰ A közraktár e teljesítőképessége praktikusán addig áll fenn, amíg van a 2-es silóban legalább 10 tonna áru, mert akkora a következő jogosultnak még teljesíteni tud és fog a közraktár.

Tanulmány

zálogjogból és óvadékból eredő követeléseket megelőzően. Vagyis a közraktári jegy jogosultja a meglévő árut a közraktár felszámolása esetén is tulajdonosként, természetben viheti el, ha pedig azt nem tudja megtenni (mert az áru nincs meg), a hiány erejéig privilegizált helyen érvényesíthet hitelezői igényt a felszámolási eljárásban.

A Krakt. – a befektetési vállalkozásokról és az árutőzsdei szolgáltatókról, valamint az általuk végezhető tevékenységek szabályairól szóló 2007. évi CXXXVIII. törvény (a továbbiakban: Bszt.) 136. §-ával szemben – nem tartalmaz rendelkezést a homogén csoport képzéséről, vagyis arról, hogy a letétbe helyezett, azonos fajú árut – ha abban hiány van, és a meglévő áru nem rendelhető hozzá egyértelműen egy adott letevőhöz – arányosan kell természetben felosztani az arra tulajdoni igényt formáló letevők között, akik arányosan szereznek kötelmi igényt a hiány rájuk eső része után. A homogén csoportképzés a gyakorlatban a gyűjtő letétre vonatkozó Ptk. szabályozással (6:366. §) lényegében azonos eredményre vezet.

E szabályozási vákuum ellenére a példánkban szereplő közraktár felszámolója nem fog tudni másként eljárni, mint úgy, hogy az ömlesztve tárolt, homogén árura vonatkozóan közraktári jeggyel rendelkező jogosultakat egységesen és együttesen kezeli, hiszen nem tudja eldönteni, hogy a meglévő árura melyikük formálhat a többieket megelőzően dologi igényt. A közraktári jeggyel mind-egyik jogosult bizonyítja a felszámoló felé, hogy 10-10 tonna kukoricára tarthat igényt, de egyik közraktári jegyhez sem konkrét kukoricaszemek tartoznak, és egyik közraktári jegy sem privilegizált a többihez képest. A felszámoló csődjogilag nem is jogosult eldönteni, hogy melyik közraktári jegy jogosultjának adja ki a neki járó teljes árumennyiséget, hiszen ezzel a kiválasztott jogosultat előnyben részesítené a többiekhez képest, illetve ez utóbbiak még jobban károsodnának, hiszen akkor a meglévő 50 tonna hiányt eggyel kevesebb közraktári jegy jogosultjának kellene viselnie, míg az áruját magához vevő jogosult pozíciója veszteség nélkül zárulna. A közraktári jegy értékpapírszerű státuszából, illetve az ömlesztve tárolt áru *de iure* homogén jellegéből következően kizárt annak bizonyítása, hogy az adott letevő által beraktározott 10 tonna kukorica az utolsó szemig ott van a 2-es silóban, és a hiány őt nem érintette.

A felszámoló a közraktár felszámolását megelőzően az áruját természetben és jóhiszeműen felvevő közraktári jegy jogosultjával szemben alappal nem léphet fel, tőle az elvitt árut nem követelheti vissza, hiszen e jogosult – mint tulajdonos – jogszerűen vette magához az őt megillető árut, és azt a közraktár jog- és szerződésszerűen adta neki ki, a rendes gazdálkodás körében. A hiány tehát a közraktár felszámolásával a felszámolás elrendelésekor közraktári jeggyel rendelkezők között arányosan oszlik szét, *ultima ratióként* homogén csoport jön létre.

Ha tehát a közraktár felszámolás alá kerül, akkor a hiány erejéig a közraktári jegyek jogosultjai hitelezők lesz-

nek, és – attól függetlenül, hogy a Krakt. nem ír elő homogén csoportképzést – homogén csoportba kerülnek. Ebből következően arányosan tarthatnak igényt az árura természetben, és arányosan kénytelenek hitelezői igényt érvényesíteni a felszámolásban a hiány miatt, mert nincs más, jogszerűen kivitelezhető lehetőség. A felszámolásba beragadt közraktári jegy jogosultakat megillető egyenlő bánásmód szintén erre az eredményre gravitál, de ez automatikusan nem jelenti azt, hogy e közraktári jegyek jogosultjai mindannyian már a felszámolás előtt is (arányosan, az akkor létezett hiány erejéig) a közraktár hitelezői lettek volna. Márpedig ennek a kérdésnek relevanciája lehet – noha e relevancia csak a felszámolás elrendelése után jelentkezik –, ha a felszámoló vagy egy hitelező által a csak a felszámolás alatt a Csödtv. 40. § alapján benyújtható speciális *actio* folytán a bíróságnak azt kell vizsgálnia, hogy az alperes mint az egyik közraktári jegy korábbi jogosultja vajon az adós közraktár hitelezője volt-e a támadott szerződés megkötésekor.

VI.

Anyagi jog és perjog

1. Bizonyítási teher az anyagi jog és perjog metszetében

Az anyagi jog és a perjog viszonya egyértelműnek tűnik: az anyagi jog határozza meg azokat a tényeket, amelyek a felperes keresete és az alperesi ellenkérelem alapján a perben relevánsak. E releváns tényekről kell a perben a perjog által meghatározott szabályok szerint a bíróságnak megállapítást tennie: azokat vagy fennállónak (bizonyított) fogadja el vagy nem. A perjogi szabályok szerint megállapított tényállásra aztán a bíróság alkalmazza a vonatkozó anyagi jogi szabályokat, és ítéletet hirdet. A perjog az anyagi joghoz képest értelemszerűen eszközjellegű, elsődleges célja az anyagi jog érvényesítése, az igazságszolgáltatás: „az eljárásjog az anyagi jog szolgálóleánya”.²¹

Az anyagi jogi szabályozás szigorúan az arisztotelészi logikát követi: a T_1 tényálláshoz rendelt D_1 diszpozíció alkalmazandó, ha a T_1 tényállás fennáll; ha pedig a T_1 tényállás nem áll fenn, akkor a D_1 diszpozíció sem alkalmazandó, a T_1 tényállás pedig vagy fennáll, vagy nem áll fenn, *tertium non datur*. A perjog, a bizonyítási teher szabálya (*onus probandi incumbit ei qui dicit, non ei qui negat*)²² első látásra kevésbé szigorú: a T_1 tényállás a perben bizonyítást is nyerhet, meg cáfolatot is, és az sem kizárt, hogy sem bizonyítani, sem cáfolni nem sikerül azt. A bizonyítási teher formálisan ugyan csak a bizonyítatlanul

21 UDVARY SÁNDOR: *Pro Actione Collectiva*. Budapest, Patrocínium, 2015. 43. (135. l.).

22 Paulus megfogalmazásában: *Ei incumbit probatio qui dicit, non qui negat*. D. 22,3,2, BESSENYŐ ANDRÁS: *Római magánjog*. Budapest-Pécs, Dialóg Campus, 2003. 165.

maradt tényállítás való tényként történő megállapításának elmaradásában áll,²³ nem pedig a bizonyítatlanul maradt tény nemlétének a bizonyosságában, az anyagi jogi következmény mégis azonos: a bizonyítatlanul maradt tényhez fűződő anyagi jogi joghatást a bíróság nem érvényesíti, ami egyben azt is jelenti, hogy a bizonyítatlanul maradt tény fenn nem állásához kapcsolódó anyagi jogi jogkövetkezmény érvényesül.²⁴ Ha az állító – és ezért bizonyításra köteles, a bizonyításban érdekelt – fél az állítást nem tudja bizonyítani, a bíróság az ellenérdekű fél tagadását fogja elfogadni.

A perjog arisztotelészi logikája független attól, hogy a perbeli bizonyítást megismerési tevékenységnek fogjuk-e fel, miszerint a bizonyítás célja a releváns (múltbéli) tények megismerése, avagy olyan kreatív eljárásnak, amely maga hozza létre a per során az elbírálandó tényállást, mert mindkét eset feltételezi, hogy a – bizonyítási eljárásban megismert vagy megkonstruált²⁵ – tényállás önmagával azonos. A bizonyítás – és ekként a bizonyítási teher alkalmazása – nyilvánvalóan értelmét veszíti, ha a bizonyítandó T_x tény fennállása nem zárja ki ugyanezen T_x tény tagadását. Mert mégis mi értelme lenne bizonyítani valamit, ha e valami a bizonyítotttsága esetén sem zárja ki önmaga ellentétét (hiányát)?!

2. A hitelezői minőség, mint a bizonyítási teher tárgya

A Csódtv. 40. § (1) bekezdésének c) pontja és (2) bekezdése alapján kereset csak az adós (a közraktár) előnyben részesült hitelezője ellen indítható. Mivel a fenti példában a felszámolás előtt a közraktári jegyét piaci áron a közraktárnak szerencsésen értékesítő jogosult nyilvánvalóan előnyben részesült a felszámolásba „beragadó” jogosultakkal szemben (hiszen velük ellentétben nem szenvedett kárt), a perben az első és legfontosabb kérdés az lesz, hogy ez a konkrét jogosult akkor, amikor a közraktári jegyének eladására szerződést kötött a közraktárral és tőle a vételárat megkapta, vajon a közraktár hitelezője volt-e vagy sem.²⁶

A magyar bírói gyakorlat szerint a Csódtv. 40. §-a szerinti hitelezői minőség kötelmi jogi jogviszonyt jelent.²⁷ A felperesi kereset alaposságához tehát szükséges annak megállapítása, hogy az alperesnek a támadott ügyletkötés (kifizetés) megtörténtekor kötelmi (például kártérítési) követelése állt fenn a közraktárral szemben, és így annak polgári jogi értelemben hitelezője volt.

A hitelezői minőséget illetően az elsődleges kérdés az, hogy vajon anyagi jogi (polgári jogi) vagy perjogi választ kell-e keresnünk. Másként fogalmazva:

- (i) ha bizonyított a tény (és a vizsgált problémát illetően bizonyítottnak vesszük), hogy a Csódtv. 40. §-a alapján támadott ügylet megtörténtekor már hiányzott a 2-es silóból 50 tonna áru, de annyi áru még volt, hogy abból természetben ki lehetett volna elégíteni az alperes dologi igényét, akkor ebből *ipso facto* és *ipso iure* levonhatjuk-e a (külön bizonyítást nem igénylő) következtetést, miszerint a támadott ügyletben szereplő e másik fél – mint az egyik közraktári jegy korábbi jogosultja – a közraktár hitelezője volt, vagy nem volt;
- (ii) avagy annak a konkrét ténynek a bizonyítása szükséges, hogy a hiány a Csódtv. 40. §-a alapján perelt alperest is érintette, vagyis az ő áruja (is) hiányzott?

A fentiek szerint anyagi jogilag az alperes vagy hitelezője volt az adósnak vagy nem volt az (mert a tulajdonjoga fennállt). Az anyagi jogi válasz tehát bináris, a lehetséges két – egymást kölcsönösen kizáró – anyagi jogi válasz egymás komplementere. A perjog adott tényállási elemet illetően abban az értelemben szintén binárisan gondolkodik, hogy az adott tény a perben vagy bizonyítást nyer, vagy nem nyer, ugyanakkor a tény bizonyítatlanságából nem következik az ellentétes tény (vagyis az állított tény fenn nem állásának) a bizonyossága. A bizonyítási teher alkalmazása viszont azt eredményezi, hogy ha a perben nem bizonyítja a felperes, hogy az alperes hitelező volt, akkor a bíróság az alperest nem fogja hitelezőnek tekinteni, és így nem fogja alkalmazni a Csódtv. 40. §-a szerinti jogkövetkezményeket, ami anyagi jogilag ugyanazzal a jogkövetkezménnyel jár a konkrét esetben, mintha az alperes tulajdonos lett volna a szóban forgó ügyletkötéskor. Sőt: ha perjogilag nem bizonyított, hogy az alperes hitelező volt, akkor anyagi jogilag őt a bíróság csak tulajdonosnak tekintheti (attól függetlenül, hogy ez sem bizonyított), mert olyan – a keresetet elutasító – ítéletet fog hozni, amit csak akkor hozhat, ha az alperes tulajdonos, és nem hitelező. A perben az alperesnek nem kell állítania, még kevésbé kell bizonyítania azt, hogy ő a releváns időpontban tulajdonos volt (ezt az alperes éppúgy nem tudná bizonyítani, mint ahogy a felperes sem tudja bizonyítani az alperes hitelezői mivoltát), elegendő azt tagadnia,

23 DÖME ATTILA: *A bizonyításra vonatkozó alapvető rendelkezések*. In: *A polgári perrendtartás és a kapcsolódó jogszabályok kommentárja II/III* (szerk. VARGA ISTVÁN). Budapest, HVG-ORAC, 2018. 1107.

24 Egyszerű példával élve: ha a kártérítési perben a felperes nem tudja bizonyítani az alperes károkozó magatartását, annak az lesz az anyagi jogi jogkövetkezménye, mintha az alperes nem okozott volna kárt, függetlenül attól, hogy e tényt a bíróság az ítéletében nem állapítja meg.

25 A bizonyítási eljárás és a tényállás kapcsolatáról lásd például: GYEKICZKI TAMÁS: *A polgári peres bizonyítási eljárás és ítéleti tényállás néhány elméleti problémája*. Jogtudományi Közlöny. 2003/7–8. sz. 285–295.

26 Megjegyzendő, hogy a Csódtv. 40. §-a szerinti hitelezői minőség értelemszerűen nem a Csódtv. 3. § (1) bekezdésének c) pontja szerinti speciális (csődjogi) hitelezői fogalomtól függ, mert a Csódtv. 3. § (1) bekezdése c) pontjának időbeli hatálya nem terjed ki a felszámolási eljárást megelőző időszakra, itt viszont éppen erről van szó.

27 Lásd például BDT204.3117.I.

Tanulmány

hogy hitelező lett volna, attól függetlenül, hogy a hitelezői minőség tagadása a jelen esetben valójában és szükségképpen a tulajdonosi minőség állítását jelenti.

VII.

Az értelmetlen perjogi válasz

A fiktív, hiányzó értékpapírokkal foglalkozó, analóg ügyben a Kúria a fenti kérdés kapcsán – a fenti alternatíva elemeit nem ilyen egyértelműen elhatárolva egymástól – arra az álláspontra helyezkedett, hogy bizonyítási kérdéssel állunk szemben: a felperes bizonyítani köteles, hogy a perelt alperest megillető egyedi dolgok (kötvények) is konkrétan hiányoztak, és ezért neki kötelmi (kártérítési) követelése állott fenn a majdani adóssal (a Quaestor Értékpapír Zrt.-vel) szemben (mely alperesi kötelmi követelés csak e konkrét dologhiány miatt állhatott fenn). Ha pedig e bizonyítás esetleg lehetetlen, az a felperes terhére esik:²⁸ az alperes hitelezői minősége bizonyítatlan marad, melynek következtében a Csódtv. 40. §-ára alapított keresetet el kell utasítani.

Ha e megoldást az iskolapéldákra vetítjük, azt kapjuk, hogy a közraktári jegyét korábban a közraktárnak értékesítő jogosult nem volt a közraktár hitelezője, pontosabban a hitelezői minősége nem lenne bizonyított, mert nem lehetne bizonyítani, hogy az ügyletkötéskor az őt megillető konkrét áru is hiányzott. Perjogilag azzal nem lehet vitatkozni, hogy a bizonyítás esetleges lehetetlensége a bizonyításra köteles fél terhére esik. E szikár megközelítés azonban nem oldja meg, hanem csak perjogi zárójelbe próbálja tenni az alapproblémát: a szuperpozíciót, az alperes hitelezői és tulajdonosi mivoltának az egyidejű fennállását. Valamely tény bizonyítatlansága (akár azért, mert a bizonyítása lehetetlen, akár azért, mert a bizonyítás elégtelen) márpedig csak akkor bír perjogi értelemmel, ha a tény fennállása – bizonyítása esetén – kizárja a tény fenn nem állásának a lehetőségét, és viszont, a tény bizonyítatlanságából úgy következtethetünk e tény fenn nem állására, hogy azzal egyben – legalábbis az adott ügyben – kizárhatjuk a fennállását is. Az arisztotelészi logika nem terjeszti ki magát önmagán túlra, épp ellenkezőleg, önmaga állapítja meg önnön alkalmazhatatlanságát minden olyan esetben, amikor az ellentmondás-mentesség elve és a harmadik kizárásának elve nem működik. Szuperpozíció esetén márpedig nyilvánvalóan nem működik, nem is működhet, így az arisztotelészi logikát követő perjog a vizsgált esetben menthetetlenül kudarca van ítéelve.

VIII.

A nemlétező anyagi jogi válasz

Eleve értelmetlen tehát a problémára perjogi választ keresni, de a helyes anyagi jogi válasz megtalálása sem egyszerűen csak nehéz, hanem lehetetlen az arisztotelészi logikára alapozott jogrendszerben. Nem arról van szó, hogy a tényállás rendkívül bonyolult, amit jogalkotási úton lehetne leegyszerűsíteni, amint azt teszi például a Ptk. 7:4. § (1) bekezdés második mondata a közös bal esetben elhunyt személyek öröklésből való kiesésének kimondásával, az elhalálozás sorrendjének megállapításával kapcsolatos gyakorlati nehézségek miatt, e nehézségek irrelevánssá tételével. De nem is arról van szó, hogy a jogi megoldás mindenképpen összeegyeztethetetlen lenne a társadalom alapértékeivel (mint azon újszülött szíam-i ikrek esetében, akik, ha nem választják szét őket, bizonyosan meghalnak, de ha szétválasztják őket, akkor az egyikük bizonyosan meghal).

Azért nincs a vizsgált esetben helyes anyagi jogi válasz, mert a felszámolás megindulása után, az adott alperesre vonatkozó hullámfüggvény összeomlása (a dekoherencia bekövetkezése) nélkül kellene a felszámolás megindulása előtti időpontra határozott, önellentmondásmentes jogállítást tenni. Ez azért lehetetlen, mert a jogot működtető arisztotelészi logika értelmezési tartományán kívül esik a tényállásunk, hiszen az alperes a releváns pillanatban a felperesnek mint adósnak kötelmi jogi hitelezője is volt, meg nem is volt az. Mivel az arisztotelészi logikán kívülre szorultunk, nem segítenek a következő, alternatív – oksági – anyagi jogi okoskodások sem:

- (i) Ha az alperes a közraktári jegyét nem adta volna el a közraktárnak, akkor a felszámolás elrendelése után ő is az adós egyik hitelezője lett volna, s mivel a felszámolás elrendelése önmagában nem hoz létre új tartozást az adós terhére [csak lejárttá teszi azokat a Csódtv. 35. § (1) bekezdése], az e hitelezői minőséget megalapozó tartozásnak – egyéb releváns tényállási elem hiányában – már az adós felszámolása előtt is léteznie kellett, ergo az alperesnek már az ügyletkötéskor is a felperesi adós kötelmi jogi hitelezőjének kellett lennie.
- (ii) Ha az alperes (a közraktári jegy jogosultjaként) az áruja kiadását kérte volna a közraktártól, az minden további nélkül természetben kiadta volna azt neki, ergo nem lehetett a közraktár hitelezője, hiszen kielégítést nyert volna a tulajdoni igénye.

A fenti két, alternatív okfejtés helytelenségét akkor láthatjuk be a legkönnyebben, ha azokat következetesen tovább gondoljuk: ha az első esetben arra jutunk, hogy adott, konkrét közraktári jegy jogosultja a hiány kialakulása után, de még a felszámolás elrendelése előtt már a közraktár hitelezője volt, akkor ennek a következtetésnek bármelyik és mindegyik közraktári jegy jogosultjára

igaznak kellene lennie, vagyis a közraktárral szemben összesen 100 tonna hiány miatt támaszthatnának kárigényt a jogosultak, jóllehet csak 50 tonna hiányzik. Ha pedig a fenti második alternatívát választjuk, akkor a következetesség jegyében csak arra juthatunk, hogy egyik közraktári jegy jogosultja sem követelhetett kártérítést a közraktártól, vagyis nem is volt áruhiány.

Sőt: ha a felszámolás előtt a közraktár a 2-es silóra vonatkozó összes közraktári jegyet magához váltotta volna, mindegyik jogosultnak kifizetve a betárolt árumennyiségek piaci értékét, akkor az összes jogosult előnyben részesült volna a felszámolásba beragadt többi hitelezőhöz képest, hiszen mindegyikük megkapta volna a követelése egészét. Ha a felszámolás megindulása után e tíz, korábbi közraktári jegy jogosult mindegyikét beperelné a felszámoló a Csódtv. 40. §-a alapján, akkor a bíróságnak vagy mindegyük esetében meg kellene állapítania a hitelezői minőséget, vagy mindegyikük esetében a hitelezői minőség (bizonyítatlanság miatti) hiányát kellene konstatálnia, összességében tehát vagy oda jutnánk, hogy 100 tonna hiány volt 50 helyett, vagy egyáltalán nem is volt bizonyítható hiány, ami nyilvánvalóan ellentétes az egyébként nem is vitás hiány tényével.

A szuperpozíciót az anyagi jog csak úgy foghatná meg, ha azt egy önálló tényállásként külön szabályozná: előírná a D_1 diszpozíciót a T_1 tényállásra, előírná (nem feltétlenül kifejezetten) a D_{-1} diszpozíciót a T_{-1} tényállásra (vagyis arra az esetre, amikor a T_1 tényállás tagadása áll fenn), és kifejezetten előírná egy D_s diszpozíciót is a T_1 és a T_{-1} tényállások szuperpozíciójára (a T_s tényállásra).

IX. Konklúzió

Ha tudomásul vesszük a szuperpozíciót, és az arisztotelészi logikával szemben a jogi kvantummechanikát alkalmazzuk, akkor arra jutunk, hogy a problémára a hatályos – arisztotelészi logikán alapuló – szabályozás alapján nem lehet „jó”, „helyes” anyagi jogi választ adni. Az anyagi jogi válasz lehetetlensége mindazonáltal kiiktatja a perjogi válasz lehetőségét is; mert ha egyszerre hitelező is volt az alperes, meg nem is volt az, akkor az alperes hitelezői minőségének a kérdése már nem egyszerűen bizonyíthatatlan. A bizonyítás ugyanis csak akkor értelmes lehetőség, ha a jelenben (a perben) bizonyítandó (megkonstruálandó) tényállás (mint valóság) önmagával azonosan és minden más lehetőséget kizárva állott (áll)

fenn. A vizsgált problémát illetően azonban nem ez a helyzet: az alperes (korábbi közraktári jegy jogosult) közraktárral szembeni dologi és kötelmi (kártérítési) igényei, vagyis hitelezői pozíciója és annak hiánya a koherens szuperpozíció állapotában voltak, hitelező is volt az alperes, meg nem is volt az. Mert ugyan nem tudjuk bizonyítani, hogy kötelmi joga lett volna az alperesnek, de ebből csak az arisztotelészi logika szerint következik, hogy akkor a kötelmi jog fennállása nem is állapítható meg; mivel a vizsgált tényállásban az arisztotelészi logika nem működik, e következtetés hibás: attól még kötelmi jogi hitelező (is) volt az alperes, hogy ezt nem tudjuk (nem is lehet) bizonyítani.

Csak akkor van esélyünk arra, hogy nem értjük félre a releváns problémát, ha nem hisszük azt, hogy megértettük. A hivatkozott ügyben a Kúria azt az intellektuális hibát volt kénytelen elkövetni – neki fel nem róható módon, hiszen a jog által feltétlenül követett arisztotelészi logikából és a *déni de justice* tilalmából szükségképpen következett –, hogy úgy tett, mintha – legalábbis perjogilag – megértette volna az ügyet. A Kúria persze akkor sem döntött volna helyesebben, ha megállapította volna az alperes hitelezői minőségét, illetve bárhogyan is döntött volna, egyik döntése sem lett volna, eleve nem lehetett volna helyes.

A nemzetközi jogot kivéve²⁹ a jogrendszerek elutasítják még a feltételezést is, hogy nem lehet minden jogvitát megoldani az anyagi és perjogi szabályok racionális alkalmazásával. Az arisztotelészi logikát feltétlenül követő jogrendszer és az általa szabályozott, az arisztotelészi logikának nem maradéktalanul engedelmessé váló társadalmi valóság közötti inkompatibilitás lehetősége azonban még az arisztotelészi logika szerint is felveti, hogy a pereskedést egyszerű sorsolással helyettesítsük. Minden olyan ügyben, ahol az arisztotelészi logika helyét – tetszik, nem tetszik – a kvantummechanika veszi át, mert az anyagi jog által külön nem szabályozott szuperpozícióval állunk szemben, sokkal helyesebb lenne a hosszú, drága, szép, de értelmetlen per helyett feldobni egy érmét – persze közgyűző jelenlétében.

²⁹ A Hági Nemzetközi Bíróságnak a nukleáris fegyverek használatának jogszzerűségéről szóló, 1996. július 8-i tanácsadó véleményének 105.

(2) E pontjának második bekezdése szerint a nemzetközi jog aktuális állapotában nem eldönthető, hogy jogszerű lenne-e a nukleáris fegyverek bevetése olyan szélsőséges önvédelmi helyzetben, amikor az adott állam túlélése forog kockán, lásd: <https://www.icj-cij.org/files/case-related/95/095-19960708-ADV-01-00-EN.pdf>. (2020.03.12.)